

OMSTREDEN NEPBOERDERIJ WAS TOEVLUCHTSOORD VAN BANGE NAZITOPMAN

Het lijkt een onschuldige boerderij, maar onder het vriendelijke pannendak gaat de bunker van de nazitopman in Nederland schuil. Nu de Seyss-Inquart bunker te koop staat maakt dat een hoop los. Kenner en monumentenbeschermers Kees Neisingh vertelt.

Nazibunker in vermomming

Maja Landweer

De oud-militair (70) staat bij het hek van de hermetisch afgesloten bunker, waar de zoon op deze Friese zaterdag voorzichtig waarschuwt op las vallen. Het is 'een afzinkend ding', zegt hij. 'Zaai wet esthetisch als inhoudelijk. Met dat laatste doel ik op wat er gebouwd is.' En juist daarom, vindt hij, moet het kromme, kolossale bouwwerk behouden blijven.

De amateurhistoricus uit een mede-antuur van het boek 'Wasenaar in de Tweede Wereldoorlog' heeft er dan ook mede voor gezorgd dat de bunker een rijksmonument werd. Dat deed hij vanuit zijn hoedanigheid als voorzitter van de stichting Memo van Coehoorn, een landelijke rijpsilvengereguleerder die zich inzet voor het behoud van historische verdedigingswerken. Nu wil het rijk het gebouw, dat al jaren toegestaan, verkopen. In aanloop hiernaar toe is er ruime ontspanning.

Dienpartijen maken zich druk, zegt Neisingh, die hebt de wereld van de bunkers en de wereld van de mensen die de herinnering aan de oorlog levend willen houden en die zijn er nog de omwonenden. De eerste twee wilden er iets educatief mee, de laatste groep wil riks. De bewoners willen rust.

Neisingh loert door het hek. Op dat hek nu oogt de verwaarloosde bunker, die pannen vallen van het dak, onschuldige een recht-oocht-aan boerderij lijkt het. Het gebouw is opvallend saai, want zonder enige fraaije, maar geeft aan de buitenkant niets, maar dan ook niets prijs van de omvervoerbare bunker – met vier meter dik bomvrij dak – die schuilgaat onder de zware dakpannen en de bakstenen muren. 'Er zit een soort schoenendoos in', aldus de erfgoedman. 'Wat er onder het dak zit is loze ruimte.'

Om de tegenstand om de tuin te leiden zijn er bakstenen tegen het dikke beton gemeeseld. Of er groen op geschiedt. Wat bijzonder is aan de bunker is dat die oorspronkelijk inclusief vermomming. 'Andere bunkers werden ook gecamoufleerd', weet Neisingh. Maar dat gebouwd nadat ze gebouwd waren. Dat werd de bunker bedoeld met een houten puntdak, om op een huisje te lijken. Of met pluggen en nepboomtoppen, zodat je hem vanuit de lucht niet zag.'

Zelf speelde de Wasenaar – ik ben geboren op Dolle Dinsdag, een historische datum – als kind al rond de bunker. 'Ik ben hier niet zo ver vandaan opgegroeid. Ik klonk over de hekken. Er stonden militaire auto's op het terrein. Dat vond ik interessant. Het hele gebied hier ligt vol met bunkers. Het fascinerende me en bleef me altijd fascineren.'

De Seyss-Inquart bunker blijft opduiken in zijn

Het is een afzinkend ding. Zowel esthetisch als inhoudelijk. Met dat laatste doel ik op wat er gebouwd is

– Kees Neisingh

leven. Na zijn dienstdienst besluit de Hagenaar naar de Koninklijke Militaire Academie te gaan. Op een gegeven moment, ten tijde van de laatste oorlog, kon hij wel eens te werken in de bunker, die fungeert als commandocentrum. Het gebouw zit vol verbandingen om contact te kunnen maken met de buitenwereld. Die had rijkscommissaris Seyss-Inquart – hij was een soort stadhouder – al aan laten leggen, zodat hij, ook als de bommen zouden vallen, Nederland kon blijven besturen.

De bunker op het weelderige landschap Cingendaal is geen simpel schuilbunkertje, waar je even naartoe hakt tijdens een aanval, maar een plek waar je lange tijd kunt zitten. 'Je kan er koken, want er zit een keuken in, de bunker heeft alles.'

Beisep
Of die rijkscommissaris, die het ding in 1942 liet optrekken, dat ook daadwerkelijk deed, is niet bekend. Het is één van de mysteries rond de bunker. Hijd Arthur Seyss-Inquart zich hier siddend schuilt? We weten het niet. 'Dat is niet bekend.' Wat ook nooit is opgehelderd is het bouwwerk dat er nu staat: de bunker zoals de geboren Oostenrijker hem wenste of heeft hij even was getempeld? Bekend is dat hij op zijn vingertjes is getikt door de minister van Bewapening, Albert Speer. 'Beste partijgenoot Seyss-Inquart', begint die zijn brief, die is gedateerd op 31 augustus 1942. 'Op die amicale aanhef volgt een scherpe berisping. Speer laat weten dat hij het ontwerp voor de bunker bekeken heeft en dat de uitvoering buiten de perken gaat. Onderaan meldt Speer dat een kopie van de brief naar de bouwleidsman gaat. 'Met de boodschap: houd hem in de gaten. Materialen wa-

ren schaars tijdens de oorlog.'

Of Seyss-Inquart brief heeft gedaan was hem opgedragen was, dat verriet de geschiedenis niet. De tweedagse bovengenoemde bunker – ondergrondse bouwen kon op deze locatie niet vanwege het grondwater – is in ieder geval geen kantine. De rijkscommissaris bouwde de bunker vlakbij zijn woonhuis, een geconificeerde villa van een overleden weduwe. 'Hij koos er bewust voor om niet in een van de koninklijke paleizen te gaan wonen (de koninklijke familie zat in Engeland, red.). Hij wilde de Nederlanders niet voor het hoofd slaan.'

De situatie in Nederland was bijzonder. De regering zat in Engeland, dus er was geen bestuur. In andere bezette landen stelde Hitler een militaire bestuurder aan, aan bezet Nederland werd een civiele bestuurder, Seyss-Inquart, opgedragen.

Toen Oostenrijker Seyss-Inquart, een 'zeer fanatieke nazij' die snel carrière maakte in Hitler-wilde aansluiters bij Duitsland. Kenned hij hem toen terecht heide dat Nederland zich graag wilde aansluiten bij Duitsland. Maar de nazisupman kwam al snel van een koude kermit thuis. Er ontstond een grote verzetbeweging. 'In 1941 was het direct hi naakt met de februaristaking.' Die wa-

SEYSS-INQUART

Extreme hardliner

Arthur Seyss-Inquart (Sharners, 22 juli 1892 – Neurenberg, 16 oktober 1946), was een Oostenrijks jurist en nazi-politicus. Hij behoorde aanvarde-lijk tot de gematigde Meisgel van de Oostenrijke nazis, maar later ontworpe hij zich, als Rijkscommissaris van Nederland, in het bezette Nederland, als een extreemistische hardliner. Seyss-Inquart vocht als militair mee in de Eerste Wereldoorlog. Hij maakte zwaar ge-woond en bleef altijd mark lopen. Later werd hij jurist en raam twee weken later het dood ge-tracht.

baan begon Seyss-Inquart bevond zich onder de 22 belangrijke oorlogsmisdadigers die tijdens het Proces van Neurenberg werden bo-recht. Hij werd op 1 oktober 1946 schuld bevonden aan oorlogsmisdrijven en misdaden tegen de menselijkheid en raam twee weken later het dood ge-tracht.

De lichteoorlog maakt Seyss-Inquart bang. De gelallenden vingen over met een lichteoorlog en de rijkscommissaris moet schuilen. Hij laat de bunker bouwen, inclusief loophutgreep naar het woonhuis (een verderep, waar hij met zijn vrouw en nog thuiswonende dochter Dorothée woonde. De sferwer grinniger en er moet bevestiging bij. Daarom laar de bestuurder naast de bunker ook nog een politiekezere bouwen, de Prinses Juliana-akerie, die op dit moment wordt verbouwd tot luxe appartementencomplex.

De dag na Dolle Dinsdag, op 5 september 1944, wordt de grond hem echt heer onder de voeten

Hij koos er bewust voor om niet in een van de koninklijke paleizen te gaan wonen. Hij wilde de Nederlanders niet voor het hoofd sloten

– Kees Neisingh

king was de eerste grote verzetstaking tegen de Duitse bezetter in Nederland en het enige massale en openlijke protest tegen de jodenvervolgning in bezet Europa. De februaristaking was een directe reactie op de eerste nazis in Amsterdam, waarbij honderden joodse mannen werden opgepakt.

Politiekezere
De lichteoorlog maakt Seyss-Inquart bang. De gelallenden vingen over met een lichteoorlog en de rijkscommissaris moet schuilen. Hij laat de bunker bouwen, inclusief loophutgreep naar het woonhuis (een verderep, waar hij met zijn vrouw en nog thuiswonende dochter Dorothée woonde. De sferwer grinniger en er moet bevestiging bij. Daarom laar de bestuurder naast de bunker ook nog een politiekezere bouwen, de Prinses Juliana-akerie, die op dit moment wordt verbouwd tot luxe appartementencomplex.

De dag na Dolle Dinsdag, op 5 september 1944, wordt de grond hem echt heer onder de voeten

Hij koos er bewust voor om niet in een van de koninklijke paleizen te gaan wonen. Hij wilde de Nederlanders niet voor het hoofd sloten

– Kees Neisingh

Monumentenbeschermers Kees Neisingh tuurt door het hek van de nazibunker in Cingendaal, waarvan de toekomst onzeker is.

en trekt de leider in een villa in Beekbergen, wat hem veiliger lijkt. Het gerucht gaat rond dat de bevelen niet zijn kloppen, maar onder de Duitsers is dan al grote paniek uitgebroken.

De Seyss-Inquart bunker is 'een mooi ankerpunt', zegt monumentenbouder Neisingh om 'de grote verhalen' over de oorlog te vertellen, het is een deel van het epicentrum van de onderdrukking en jodenvervolgning in Nederland. 'Dit soort bouwwerken intrigeren in het landschap en vragen om een uitleg. Daarom plant de stichting Memo van Coehoorn voor beboud. Om dat verhaal te vertellen. Militaire architectuur is niet het mooiste, het is een paar functies, maar het heeft wel een bepaalde aantrekkingskracht.'

De Seyss-Inquart bunker is dan ook nog eens de bunker van de nazitopman in Nederland. Op YouTube is een filmpje te vinden, gemaakt in opdracht van het Erfgoedhuis, waarop Neisingh de kijker meeneemt door het gebouw. Het heeft zes maa-bers de duisternis, de kille licht en de zware stalen deuren. Tegelijk is het gelegen op een idyllische plek, omgeven door weelderig groen, waar recreanten voorbij fietsen. De tonijnjes op het dak, wat vooral je kan schieten als het nodig was, bieden een prachtig uitzicht op het gebied. 'Of het erg is als het een pannenkoekhuis wordt, zoals wel wordt gepro-ped' Daar wil Neisingh zich niet over uitlaten. 'Ons gaat het om het beboud. Maar dit beladen erfgoed vraagt wel om een passende bestemming'. Voorlopig is de toekomst nog even onbetwis-

4 METER DIK Neem een kijkje

Op YouTube is de binnenkant van de bunker van Arthur Seyss-Inquart te zien. De muren zijn dik, gewapend beton, het dak van het bunker is vier meter dik. In de kap stond lichtvervalscht opgesteld, verscho-ten in nepchorte-sten. Het gehele bunker-complex heeft een g-gantich pannendak en de betonnen muren zijn deels be-gaslasd aangebracht, zodat de bunker in cristenfied dienst zou kunnen doen als commandocentrum van de Nederlandse regering.

bunkerbouwers, hebben in een brief-vo-seling nog geruzed over de omvang van deze schuilplaats, die in Speers ogen te groot werd. Het ge-heel – bunker plus kerkerdi is vier meter dik. In de kap stond lichtvervalscht opgesteld, verscho-ten in nepchorte-sten. Het gehele bunker-complex heeft een g-gantich pannendak en de betonnen muren zijn deels be-gaslasd aangebracht, zodat de bunker in cristenfied dienst zou kunnen doen als commandocentrum van de Nederlandse regering.

Na de Tweede We-reldoorlog is nog een gaslasd aangebracht, zodat de bunker in cristenfied dienst zou kunnen doen als commandocentrum van de Nederlandse regering.

Speer, baas van de